

Тупиця Олег Леонідович

Дніпровська міська рада (м. Дніпро, Україна)

<https://orcid.org/0000-0001-5845-8733>

e-mail: t.o.l@ukr.net

ПРОФСПІЛКИ ТА ТРАНСФОРМАЦІЙНА ПОЛІТИЧНА СИСТЕМА: ПІДХОДИ ДО ВЗАЄМИН НА ЛОКАЛЬНОМУ РІВНІ

Резюме

У статті окреслюються наслідки процесів децентралізації у вигляді нових можливостей представництва інтересів місцевих громад, які раніше не набували артикуляції в умовах домінування центральних політичних сил та вертикально підпорядкованої адміністративної системи. Проаналізовано велике значення проблем соціального діалогу та соціально-трудових відносин на локальному рівні. Здійснено структурний огляд місцевих громад як потужних соціально-економічних комплексів, де задіяна велика кількість найманих працівників. Наголошується, що громада представляє собою складний економічний організм, в якому актуальним є висловлювання вимог щодо поліпшення умов праці та підвищення соціальних стандартів. Ретроспективний аналіз показав, що функції об'єднання найманих працівників на ґрунті локальних політичних вимог можуть і повинні виконувати сучасні профспілки. Обґрунтовано, що сучасні профспілки в усьому світі переживають болісний етап політичної самоідентифікації. Доведено, що традиційні сценарії партнерства з партійними політичними силами втрачають свою привабливість та переваги в забезпеченні профільних функцій профспілок. Осмислення локального рівня політичної діяльності надає можливість осередкам центральних профспілок, а також місцевим об'єднанням виступати джерелом політичних інновацій та вимог, які не повною мірою відображені на місцевому рівні. З'ясовано, що профспілки можуть стати повноцінними суб'єктами локальної політики, зіграти вагомую роль у визначенні тенденцій урбаністичної політики українських міст. Одним із головних завдань перетворення доктринальних засад профспілок та їх організаційного реформування є вимога пошуку

оптимального соціального середовища в рамках нової «постковідної» економічної системи. В українському суспільстві політичне значення профспілок на локальному рівні набуває більш рельєфного вигляду на тлі процесів децентралізації.

Ключові слова: політичні вимоги, профспілки, локальна політика, урбаністична політика, соціальні умови соціально-трудова відносини, соціальний діалог.

Вступ

Трансформація локальної політичної системи на сучасному етапі в Україні поступово набуває сталого характеру та послідовності. Урбаністична політика формується як комплекс публічних взаємодій політичних акторів, спрямованих на розв'язання життєвих проблем. Якщо в пострадянський період багато питань локального рівня розв'язувалися на центральному рівні, то внаслідок процесів децентралізації з'явилися можливості представництва інтересів місцевих громад, які раніше не набували артикуляції в умовах домінування центральних політичних сил та вертикально підпорядкованої адміністративної системи. Серед цих проблем великого значення отримують проблеми соціального діалогу та соціально-трудова відносин на локальному рівні. У сучасних місцевих громадах комунальна сфера представляє собою потужний комплекс, де задіяна велика кількість найманих працівників. Крім того, громада представляє собою складний економічний організм, в якому актуальним є висловлювання вимог щодо поліпшення умов праці та підвищення соціальних стандартів. Отже, функції об'єднання найманих працівників на ґрунті локальних політичних вимог можуть і повинні виконувати сучасні профспілки. Їх модернізація та пристосування до реалій децентралізації вимагає посиленої уваги.

Питання посилення демократичного потенціалу локальних політичних спільнот цікавить багатьох сучасних українських науковців. О. Бачинська у ретроспективному контексті веде пошук глобальних та локальних аспектів в політиці Задунайської Січі між трьома імперіями [1], С. Ростецька ставить питання про роль символічної політики у формуванні локальної ідентичності [2], В. Яценко розглядає спільне та відмінне в процесі утворення територіальних громад як групових систем розселення на локальному рівні з політикою та реформами [3], М. Цумарєв долучився до з'ясування місця культури локальної демократії у політологічній літературі [4], Л. Доскіч намагається представити теоретико-методологічні засади функціонування системи місцевого самоврядування України [5]. Водночас з'ясування значення нових політичних інститутів для підвищення громадського представництва на локальному рівні потребує фокусування дослідної уваги.

Методи дослідження

Метою статті є встановлення змісту політичної діяльності профспілок на локальному рівні в умовах сучасних політичних трансформацій. Методологічну основу статті складають фахові та загальнологічні методи аналізу й синтезу. Зокрема: системний підхід — для вивчення особливостей профспілок як явища політико-інституційних взаємодій; структурно-функціональний метод — для виявлення загальних та особливих функціонування та трансформації політичного змісту діяльності профспілок на локальному рівні; порівняльний метод — для виявлення особливостей політичних пропозицій та інституційних ролей профспілок на різних рівнях політичної системи сучасної України.

Результати дослідження

Набуття профспілками рис політичних інститутів на локальному рівні пов'язане, передусім, з дестабілізацією політичної ситуації та втратою довіри населення до основних суб'єктів політичного управління. В таких умовах профспілкам важливо не втратити свій шанс і отримати пряму підтримку населення, беручи участь у процесах політичної деліберації на локальному рівні. В. Цвих та Д. Левченко слушно характеризують потенціал «демократії обговорень» для українського суспільства: «незважаючи на те, що в українському законодавстві не вживається термін «деліберативна демократія», існуюче муніципальне правове регулювання створює відповідну нормативну базу для впровадження та використання відповідної соціальної практики. Інструменти деліберативної демократії є досить важливими при здійсненні політики децентралізації, головним елементом якої об'єднання територіальних громад на добровільній основі» [6, с. 90].

Соціальні мотивації діяльності громадських груп проявляються у різноманітних акціях, ініціативах, у відстоюванні певних інтересів, позицій, тощо. Однак, у трансформаційних країнах одним з провідних чинників розподілу соціальних благ залишається держава. На цій основі багато громадських організацій і неформальних груп спрямовують свої апеляції саме до державних інституцій. Це спонукає державу до певних дій з нормування та регулювання соціально-громадської активності. Можна стверджувати, що деліберативний сегмент локального громадянського суспільства перебуває у стадії постійної видозміни. З одного боку, його формують традиційні представники соціальних інтересів, зокрема, профспілки, з іншого боку, важливою частиною громадського простору стають експерти, представники мас-медіа, просто небайдужі громадяни. Згідно з В. Цвихом та Д. Левченко, «деліберативна демократія в значній мірі доповнює публічне управління гуманітарним та соціальним аспектом, формуючи нові підходи до розуміння належного врядування, що відповідає не тільки вимогам ефек-

тивності, але й відкритості, доступності, підзвітності і підконтрольності, а найголовніше, чутливості до вимог і потреб громадян» [6, с. 91].

Отже, сучасні тенденції розвитку політичних систем світу засвідчують, що взаємодія профспілок і політичних інститутів вимагає від об'єднання працівників суб'єктної позиції, яка полягає у послідовному відстоюванні своїх вимог та використанні засобів комунікаційного просування на політичному ринку. В цьому випадку зацікавленість політичних сил, органів держави і самоврядних спільнот, а також міжнародних політичних гравців істотно збільшиться. Перспективним напрямком встановлення інституційної ролі профспілок у період трансформацій є налагодження взаємин між працівниками й працедавцями в конкретних галузях високотехнологічного сектору економіки. Як справедливо вказують В. Цвих і Д. Неліпа «розвиток суспільства в напрямку освоєння космосу вносить свої корективи на розвиток профспілок. У суспільстві створюється нова система соціального партнерства, в якому домінують індивідуалізовані форми праці. Стало можливим встановити пряме неформальні контакти між роботодавцями та працівниками. Насправді, сучасні трудові відносини — ні надавати посередницькі послуги, які історично надавалися профспілками. однак, діяльність профспілок вийшла за вузькі рамки притаманного раніше функції захисту інтересів і прав працівників» [7, р. 119]. Особливої актуальності це набуває для міста Дніпро, де космічні технології є одним з базових видів виробництва із значною кількістю зайнятих.

Виступаючи посередником між державою і громадянським суспільством локального рівня, профспілки активно діють в межах соціального партнерства. Вони реалізують тлумачення соціально-трудова відносин та представництва найманих працівників, вимагаючи відповідності дій соціальних партнерів правовим вимогам, також вимагають корекції укладених угод. Тому важко не погодитися з В. Цвихом та Д. Неліпою в тому, що «профспілки стали соціальною установою, що забезпечує баланс соціально-економічних інтересів працівників і роботодавців. Профспілки почали здійснювати значно більший комплекс інституційних, інфраструктурних, та законодавчих заходів, що передбачає створення відповідних підсистем: інституційно-інфраструктурної, інформаційно-комунікаційної та нормативно-нормативної» [7, р. 119]

Контрольні функції профспілок в межах сучасної трансформаційної інтерпретації громадянського суспільства отримують прояв у представництві інтересів і їх артикуляцію в межах обговорень і відстоювання позицій, які реалізують право на вільне представництво і свободу слова, виступаючи як рівноправний партнер системи публічного врядування. Перевагами профспілок у локальному контексті громадянського суспільства є їх організація та широкі організаційні можливості. У цьому контексті вартим уваги є доробок В. Цвиха та Д. Неліпи, в якому вони розкрили основні

характеристики (тенденції) сучасної теорії державного управління в США, а саме: дебіюрократизацію; маркетизацію; менеджеризацію; обслуговування; постмодернізацію. Також київські автори встановили передумови та зміст цих тенденцій [8].

Для відносин соціального середовища та локальної політичної системи за умов демократичного політичного режиму характерні прозорість, толерантність, зворотний зв'язок та стійкі правила гри. За таких обставин політичний вплив профспілок зростає, оскільки вони стають провідною організованою силою соціально-політичного представництва професійних інтересів населення. Такий стан зумовлюється масовістю членства та розгалуженістю організаційної мережі профспілок на тлі етнічного представництва в місцевих громадах. С. Рудницький слушно вказує, що «оскільки депутати <польської національності> кандидували від політичних сил з окресленою політичною програмою, до якої кандидати у депутати не мали можливості внести зміни — проблеми міжнаціональних відносин чи національних меншин, їх мови та культури були у програмних документах представлені незалежно від етнічного походження депутатів» [9, р. 150].

Однак економічна система трансформаційного суспільства передбачає постійну появу нових секторів інноваційного розвитку, в яких збільшується кількість зайнятих найманих працівників, що змінюють традиційну лейбористську орієнтацію. Ця загроза спонукає профспілки до пошуку нових форм діяльності та вдосконалення стратегій інформування мешканців самоврядних громад. До цих форм на локальному рівні можуть належати й соціальні рухи. А. Кучуран справедливо зауважує, що «в останні десятиліття соціальні рухи показують, що можуть бути не тільки «продуктом демократії», а й «виробником демократії». Наприклад, вибори минулих років до органів місцевого самоврядування в Польщі показали значний зсув електоральних тенденцій — в основному зростання популярності серед молодих кандидатів, які часто пов'язані з новими рухами, а не з традиційними і впливовими політичними партіями» [10, с. 268].

Роль та місце профспілок у локальному громадянському суспільстві є надзвичайно важливою і в сучасній ситуації перебуває на стадії трансформації. Велика кількість демонстраційних комунікаційних акцій, в яких беруть участь українські громадяни, свідчить про їх прагнення до самовиразу. При цьому зазначена активність нерідко позбавлена виразного ідеологічного підґрунтя, а також не пов'язана з представництвом жодної соціально-демографічної групи локальної громади. Це актуально в контексті ймовірних політичних протестів на локальному рівні. А. Кучуран досить слушно типологізує місцеві соціально-політичні рухи. Дослідник виокремлює «1) Протестні міські рухи, що зосереджуються на опорі певним діям інших акторів міського режиму (наприклад, проти забудови зелених зон або реконструкції)... 2) Політико-експресивні рухи, які прагнуть показати своє

бачення на розвиток ситуації в міській спільноті. Тут може бути декілька варіантів таких рухів...це квазі-політичні рухи, які здебільшого існують у вигляді громадських об'єднань, що однойменні то тієї чи іншої партії... 3) Комунікативно-соціальні міські рухи...4) Міські рухи-мережі» [10, с. 269].

Профспілки в таких умовах мають посісти місце конструктивних суб'єктів громадської діяльності, метою яких не є міркування самопрезентації або вирішення маніпуляційно-комунікаційних завдань прихованих, або явних політичних гравців. В цьому контексті потребує висвітлення питання форм громадської активності професійних організацій сучасності, а також мотивацій і можливостей їх приєднання до більш широких громадянських ініціатив. Український політолог А. Кучуран слушно вказує, що «протестний потенціал міських рухів відзначається практично всіма дослідниками. Але, до прикладу, рухи орендарів житла є поширеними в Польщі, Іспанії чи Франції, але не в Україні. Як схожі цілі протестів міських рухів в різних країнах можна відзначити боротьбу з незаконними забудовами і проти зниження зелених зон; або боротьба за розширення демократичних прав і свобод» [10, с. 272].

В умовах сучасної України, коли соціальна і економічна структура не є стабільними, для профспілок на локальному рівні існує можливість набути статусу одного з основних центрів громадської ініціативи. Однак, профспілковий рух сучасної України в структурному і організаційному плані має певні обмеження для одномоментного посилення активності в межах громадсько-політичної діяльності, спрямованої на посилення прозорості місцевої бюджетної політики. О. Вінницька, І. Бержанір та Н. Гвоздей вірно зазначають, що «бюджетні ресурси є інструментом, який дає можливість органам місцевого самоврядування фінансувати послуги у сфері освіти, охорони здоров'я, комунального обслуговування населення та інші. Бюджетний аналіз може проводитися з різною метою і на різних етапах бюджетного процесу: при плануванні бюджету для обґрунтування параметрів показників бюджету; при виконанні бюджету для оцінки отриманих результатів; виявлення резервів; визначення причин відхилень від затверджених бюджетних показників; розробки пропозицій по збільшенню доходів бюджету і забезпеченню своєчасного і повного фінансування витрат; визначення рівня стійкості бюджету» [11, с. 39].

Політичне значення соціального партнерства набуває рельєфного вигляду на тлі процесів демократизації. Співпраця соціальних партнерів на засадах рівноправ'я та взаємоповаги відкриває перспективу поширення демократичних стандартів поведінки на широкі верстви населення. Соціальне партнерство стає також ознакою демократизму держави у здійсненні соціальної політики за умови подолання колізійності локальних соціальних інтересів. К. Буря слушно вказує, що на особливості умов використання політико-правового підходу в сучасних міждисциплінарних

дослідженнях локальної колізійності впливає значна потреба у суспільстві щодо визначення ціннісних орієнтирів подальшої політичної трансформації. Означені процеси змін потребують правового забезпечення на рівні світових і європейських стандартів. Значення кожного етапу політико-правової трансформації простежується як у політичній, так і правовій площині, що потребує одночасного аналізу наслідків реформ» [12, с. 9].

Висновки

Сучасні профспілки в усьому світі переживають болісний етап політичної самоідентифікації. Традиційні сценарії партнерства з партійними політичними силами втрачають свою привабливість та переваги в забезпеченні профільних функції профспілок. Натомість локальний рівень надає можливість осередкам центральних профспілок, а також місцевим об'єднанням виступати джерелом політичних інновацій та вимог, які не повною мірою відображені на місцевому рівні. Профспілки можуть стати повноцінними суб'єктами локальної політики, зіграти вагомую роль у визначенні тенденцій урбаністичної політики українських міст. Вони можуть представляти погляди найманих працівників на проблеми транспорту, забезпечення комфортних умов відпочинку та поновлення сил трудових ресурсів. Тому перетворення ідейно-доктринальних засад політичної активності профспілок та їх організаційне реформування вимагає пошуку соціального середовища в рамках нової «постковідної» економічної системи. Перспективи подальшого розгляду проблем, порушених даній статті, є виявлення організаційних форм політичної участі профспілок на локальному рівні.

Список посилань:

1. Бачинська О. Глобальне та локальне в політиці: Задунайська Січ між трьома імперіями — Османською, Російською, Австрійською (кінець XVIII — перша третина XIX ст.). Проблеми історії країн Центральної та Східної Європи. 2017. Вип. 6. С. 257–265.
2. Ростецька С. І. Роль символічної політики у формуванні локальної ідентичності. Політикус. 2017. Вип. 3. С. 119–123.
3. Яценко В. О. Що спільного в процесі утворення територіальних громад як групових систем розселення на локальному рівні з політикою та реформами? Сучасні проблеми архітектури та містобудування. 2017. Вип. 48. С. 342–352.
4. Цумарев М. І. Місце культури локальної демократії у політологічній літературі другої половини XX — початку XXI століття. Гілея: науковий вісник. 2017. Вип. 123. С. 70–76.
5. Доскіч Л. С. Політична участь на локальному рівні: теоретико-методологічні засади визначення та практика функціонування в умовах ре-

формування системи місцевого самоврядування України. Гілея: науковий вісник. 2017. Вип. 125. С. 398–403.

6. Цвих В., Левченко Д. Деліберативна демократія як виклик громадянського суспільства. *Young Scientist*. № 7 (83). July. 2020. P. 89- 91.

7. Tsvykh V., Nelipa D. The Role of Trade Unions in the Development of the Aerospace Industry. *Philosophy and Cosmology*. Volume 23. 2019. P. 112–120.

8. Tsvykh, V. & Nelipa, D. (2020). Contemporary Theory of Public Administration in the USA: from Post-Bureaucracy Paradigm by B. Armajani and M. Barzeley to Postmodern Concept by Ch. Fox and H. Miller. *Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv. Public Administration*. 11 (1). P. 53–61. <https://doi.org/10.17721/2616-9193.2019/11-6/7>

9. Рудницький С. Політична репрезентація поляків в Україні на локальному рівні (за результатами досліджень 2015–2016 рр. На Житомирщині). *Studia politologica Ucraino-Polona*. 2017. Вип. 7. С. 145–153.

10. Кучуран А.М. Локальна політика та типи міських соціальних рухів. *Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Історія. Політологія*. 2016. Вип. 16. С. 265–274.

11. Вінницька О. А., Бержанір І. А., Гвоздей Н.І. Суть та фундаментальні напрями розвитку бюджетної політики на локальному рівні. *Економіка. Фінанси. Право*. 2018. № 3. С. 38–41.

12. Буря К.М. Політико-правовий підхід у дослідженні колізій в сучасних локальних демократіях. *Грані*. 2017. Т. 20. № 2. С. 26–31.

References

1. Bachynska, O. (2017). Hlobalne ta lokalne v politytsi: Zadunaiska Sich mizh troma imperiiamy – Osmanskoiu, Rosiiskoioiu, Avstriiskoioiu (kinets XVIII – persha tretyna KhIKh st.). *Problemy istorii krain Tsentralnoi ta Skhidnoi Yevropy*. Vyp. 6. S. 257–265 [in Ukrainian].

2. Rostetska, S.I. (2017). Rol symvolnoi polityky u formuvanni lokalnoi identychnosti. *Politykus*. Vyp. 3. S. 119–123 [in Ukrainian].

3. Iatsenko, V.O. (2017). Shcho spilnoho v protsesi utvorennia terytorialnykh hromad yak hrupovykh system rozselennia na lokalnomu rivni z politykoioiu ta reformamy? Suchasni problemy arkhitektury ta mistobuduvannia. *Vyp. 48*. S. 342–352 [in Ukrainian].

4. Tsumariiev, M.I. (2017). Mistse kultury lokalnoi demokratii u politolohichnii literaturi druhoi polovyny KhKh – pochatku KhKhI stolittia. *Hileia: naukovyi visnyk*. Vyp. 123. S. 70–76 [in Ukrainian].

5. Doskich, L.S. (2017). Politychna uchast na lokalnomu rivni: teoretyko-metodolohichni zasady vyznachennia ta praktyka funktsionuvannia v umovakh

reformuvannya systemy mistsevoho samovriaduvannya Ukrainy. Hileia: naukovyi visnyk. Vyp. 125. S. 398–403 [in Ukrainian].

6. Tsvykh, V. & Levchenko, D. (2020). Deliberatyvna demokratiia yak vykyk hromadianskoho suspilstva. *Young Scientist*. № 7 (83). July. P. 89- 91 [in Ukrainian].

7. Tsvykh, V. & Nelipa, D. (2019). The Role of Trade Unions in the Development of the Aerospace Industry. *Philosophy and Cosmology*. Volume 23. P. 112–120 [in Ukrainian].

8. Tsvykh, V., & Nelipa, D. (2020). Contemporary Theory of Public Administration in the USA: from Post-Bureaucracy Paradigm by B. Armajani and M. Barzeley to Postmodern Concept by Ch. Fox and H. Miller. *Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv. Public Administration*. 11 (1), 53–61. <https://doi.org/10.17721/2616-9193.2019/11-6/7> [in Ukrainian].

9. Rudnytskyi, S. (2017). Politychna reprezentatsiia poliakiv v Ukraini na lokalnomu rivni (za rezultatamy doslidzhen 2015–2016 rr. Na zhytomyrshchyni). *Studia politologica Ucraino-Polona*. Vyp. 7. S. 145–153 [in Ukrainian].

10. Kuchuran, A.M. (2016). Lokalna polityka ta typy misykykh sotsialnykh rukhiv. *Visnyk Mariupolskoho derzhavnoho universytetu. Seriia: Istoriiia. Politolohiia*. Vyp. 16. S. 265–274 [in Ukrainian].

11. Vinnytska, O.A., Berzhanir, I.A. & Hvozdei, N.I. (2018). Sut ta fundamentalni napriamy rozvytku biudzhetnoi polityky na lokalnomu rivni. *Ekonomika. Finansy. Pravo*. 2018. № 3. S. 38–41 [in Ukrainian].

12. Buria K.M. (2017). Polityko-pravovyi pidkhid u doslidzhenni kolizii v suchasnykh lokalnykh demokratiikh. *Hrani*. T. 20. № 2. S. 26–31 [in Ukrainian].

Oleh Tupytsia

Dnipro City Council (Dnipro, Ukraine)

<https://orcid.org/0000-0001-5845-8733>

e-mail: t.o.l@ukr.net

TRADE UNIONS AND POLITICAL SYSTEM TRANSFORMATION: APPROACHES TO RELATIONS AT THE LOCAL LEVEL

Resume

The article outlines the consequences of decentralization processes in the form of new opportunities to represent the interests of local communities, which previously did not acquire articulation in the conditions of domination of central political forces and vertically subordinated administrative system. The great importance of the problems of social dialogue and social and labor relations at the local level is analyzed. An analysis of local communities as powerful socio-economic complexes, involving a large number of employees. It is emphasized that the community is a complex economic organism in which it is important to make demands for better working conditions and higher social standards. A retrospective analysis showed that the functions of uniting employees based on local political requirements can and should be performed by modern trade unions. It is substantiated that modern trade unions all over the world are going through a painful stage of political self-identification. It is proved that the traditional scenarios of partnership with party political forces lose their attractiveness and advantages in ensuring the profile functions of trade unions. Understanding Instead, the local level enables central trade unions as well as local associations to act as a source of policy innovation and demands that are not fully reflected at the local level. Effectiveness Trade unions can become full-fledged subjects of local politics, play an important role in determining the trends of urban policy of Ukrainian cities. One of the main tasks of transforming the doctrinal foundations of trade unions and their organizational reform requires the search for a social environment within the new «post-COVID» economic system. In Ukrainian society. The political significance of trade unions at the local level is gaining ground against the background of decentralization processes.

Key words: political requirements, trade unions, local policy, urban policy, social conditions, social and labor relations, social dialogue.

Стаття надійшла до редакції 17.10.21

© Тупиця О.Л., 2021